

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته برنامه ریزی درسی

عنوان:

بررسی رابطه بین هوش هیجانی معلمان با جو روانی- اجتماعی کلاس در تعامل با جنسیت
در دوره متوسطه دوم شهر تبریز

استادان راهنما:

دکتر یوسف ادیب

دکتر خلیل سلطان القرایبی

استاد مشاور:

دکتر رحیم بدری

پژوهشگر:

زهرا محمدی

بهمن ۱۳۹۳

تقدیم به:

پدر و مادر عزیزم، که با حمایت های فراوانشان پشتیبانی محکم در زندگی ام بوده اند.

و

همسر مهربانم که در سایه همیاری و همدلی او به این منظور نائل شدم.

و

دلبندانم که امیدبخش جانم و مایه آرامش من هستند.

تشکر و قدردانی

با تشکر و سپاس بی حد به درگاه باریتعالی که نخستین و بزرگترین یاری گر بندگان در آغاز و پایان هر کاریست.

اکنون که با یاری خداوند پایان نامه ام را به اتمام رساندم وظیفه خود می دانم که از استاد محترم جناب آقای دکتر ادیب که مرا در طول دوره تحصیل و طی مراحل مختلف این تحقیق صبورانه راهنمایی کردند تشکر و قدردانی کنم. همچنین از استاد دانشمند و پرمایه ام جناب آقای دکتر سلطان القرایی که با رفتار پدرانه خود راهنما و باعث دلگرمی من بودند و از محضر پر فیض تدریسهشان، بهره ها برده ام کمال تشکر را دارم. و از مساعدت های بی شائبه ی جناب آقای دکتر بدری که با مشاوره و راهنمایی های لازم، مرا در تهیه این تحقیق مورد لطف خود قرار دادند تشکر می کنم. همچنین از استاد گرامی ام جناب آقای دکتر رضاپور که زحمت داوری این پایان نامه را بر عهده داشتند تشکر می کنم. در پایان از همسر مهربانم که با همیاری، همکاری و هم فکری همیشگی خود، حامی و مشوق من بوده و بسیاری از سختیهای مسیر را با من همراهمان نمود تشکر فراوان دارم.

نام خانوادگی: محمدی	نام: زهرا
استاد راهنما: دکتر یوسف ادیب و دکتر خلیل سلطان القرایی استاد مشاور: دکتر رحیم بدری	
عنوان پایان نامه: بررسی رابطه هوش هیجانی معلمان با جو روانی- اجتماعی کلاس در تعامل با جنسیت در دوره دوم متوسطه شهر تبریز	
مقطع تحصیلی: کارشناسی ارشد	رشته: علوم تربیتی
دانشگاه: تبریز	گرایش: برنامه ریزی درسی
دانشکده: علوم تربیتی و روانشناسی	
کلید واژه ها: هوش هیجانی، جو روانی- اجتماعی کلاس درس، جنسیت	
<p>چکیده: پژوهش حاضر با هدف تعیین رابطه بین هوش هیجانی معلمان با جو روانی-اجتماعی کلاس در مقطع متوسطه شهر تبریز در سال تحصیلی ۹۴-۱۳۹۳ انجام گرفت. روش پژوهش از نوع همبستگی بوده و ابزار مورد استفاده، پرسشنامه استاندارد شده هوش هیجانی سبیریا و شیرینگ و پرسشنامه جو روانی-اجتماعی کلاس (فرایزر و همکاران، ۱۹۹۵) می باشد. جامعه آماری تحقیق شامل کلیه معلمان زن و مرد مقطع متوسطه شهر تبریز و دانش آموزان آنها می باشد که تعداد معلمان ۲۰۷۲ نفر (۸۷۸ مرد، ۱۱۹۴ زن) است. که از این تعداد، ۳۲۰ نفر شامل (۱۳۶ مرد و ۱۸۴ زن) از طریق فرمول کوکران و به روش نمونه گیری طبقه ای انتخاب شدند. نمونه دانش آموزان نیز به ازای هر معلم ۴ دانش آموز به روش تصادفی از هر کلاس انتخاب شدند و به پرسشنامه های تحقیق پاسخ دادند. نتایج تحقیق نشان داد براساس آزمون همبستگی پیرسون بین هوش هیجانی و مؤلفه هایش به جز (خودانگیزی) با ابعاد جو روانی- اجتماعی کلاس (همبستگی، انضباط و رقابت) رابطه مستقیم و معنی دار وجود دارد. همچنین تحلیل واریانس چند متغیره نشان داد بین مؤلفه های جو روانی-اجتماعی کلاس براساس جنسیت معلمان تفاوت وجود دارد. طبق تحلیل رگرسیون چندگانه گام به گام نیز مؤلفه های هوش هیجانی توانستند ابعاد جو کلاس همبستگی، انضباط و رقابت را پیش بینی کنند. و همچنین طبق تحلیل واریانس می توان به نقش تعاملی جنسیت در رابطه بین هوش هیجانی و جو کلاس (همبستگی و انضباط) اشاره کرد.</p>	

صفحه	عنوان
فصل اول: کلیات تحقیق	
۱-۱	مقدمه..... ۱
۲-۱	بیان مسأله..... ۲
۳-۱	اهمیت و ضرورت تحقیق..... ۶
۴-۱	اهداف تحقیق..... ۸
۱-۴-۱	هدف کلی..... ۸
۲-۴-۱	اهداف جزئی..... ۸
۵-۱	سؤالات تحقیق..... ۹
۶-۱	فرضیه های تحقیق..... ۹
۷-۱	تعریف و نقش متغیرها..... ۹
۱-۷-۱	هوش هیجانی..... ۹
۲-۷-۱	جو روانی-اجتماعی کلاس..... ۹
۲-۷-۱	جنسیت..... ۱۰
فصل دوم: ادبیات و پیشینه تحقیق	
۱-۲	مقدمه..... ۱۲
۲-۲	مبانی نظری پژوهش..... ۱۲
۱-۲-۲	هوش..... ۱۲
۲-۲-۲	هیجان..... ۱۴
۳-۲-۲	هوش هیجانی..... ۱۶
۱-۳-۲-۲	تاریخچه هوش هیجانی..... ۱۸
۲-۳-۲-۲	تعریف هوش هیجانی..... ۲۱
۳-۳-۲-۲	مؤلفه های هوش هیجانی..... ۲۳
۴-۳-۲-۲	توانایی ها و مهارت های تشکیل دهنده هوش هیجانی..... ۲۷
۵-۳-۲-۲	الگوهای موجود در هوش هیجانی..... ۲۷

۲۷ ۱-۵-۳-۲-۲ الگوی توانایی
۲۸ ۲-۵-۳-۲-۲ الگوی ترکیبی
۲۹ ۴-۲-۲ اهمیت هوش هیجانی در معلمان
۳۳ ۵-۲-۲ ادراک
۳۵ ۶-۲-۲ جو و محیط اطراف انسان
۳۷ ۷-۲-۲ جو و محیط روانی-اجتماعی کلاس
۴۰ ۱-۷-۲-۲ ادراک از محیط کلاس
۴۲ ۲-۷-۲-۲ انواع و ابعاد جو روانی-اجتماعی کلاس
۴۵ ۳-۷-۲-۲ مؤلفه های جو روانی-اجتماعی کلاس
۵۲ ۴-۷-۲-۲ تاریخچه پژوهش در جو کلاس
۵۳ ۸-۲-۲ مهارتهای ایجاد جو عاطفی مطلوب در کلاس
۵۸ ۳-۲-۲ مبانی تجربی پژوهش
۵۸ ۱-۳-۲ تحقیقات انجام شده در داخل کشور
۶۱ ۲-۳-۲ تحقیقات انجام شده در خارج کشور
۶۶ ۴-۲ جمع بندی

فصل سوم: روش تحقیق

۶۹ ۱-۳ مقدمه
۶۹ ۲-۳ روش تحقیق
۶۹ ۳-۳ جامعه آماری
۶۹ ۴-۳ نمونه آماری و تعیین حجم نمونه
۷۰ ۵-۳ روش نمونه گیری و گردآوری داده ها
۷۰ ۶-۳ ابزارهای اندازه گیری
۷۰ ۱-۶-۳ پرسشنامه هوش هیجانی شرینگ
۷۲ ۲-۶-۳ پرسشنامه جو روانی-اجتماعی کلاس
۷۳ ۷-۳ روش تحلیل داده ها

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل داده ها

۷۶	۱-۴ مقدمه.....
۷۶	۲-۴ آمار توصیفی.....
۷۸	۳-۴ آمار استنباطی.....
۷۸	۱-۳-۴ بررسی فرضیه های تحقیق.....
۸۲	۲-۳-۴ بررسی سؤالات تحقیق.....

فصل پنجم: بحث و نتیجه گیری

۹۹	۱-۵ مقدمه.....
۹۹	۲-۵ یافته های پژوهش و نتیجه گیری.....
۱۱۰	۳-۵ جمع بندی نهایی.....
۱۱۱	۴-۵ محدودیت های پژوهش.....
۱۱۱	۵-۵ پیشنهادات کاربردی.....
۱۱۲	۶-۵ پیشنهادات پژوهشی.....

فهرست منابع

۱۱۴	منابع فارسی.....
۱۲۱	منابع انگلیسی.....

ضمائم

سؤالات پرسشنامه

چکیده

فهرست جداول

عنوان	صفحه
جدول ۴-۱: توزیع فراوانی و درصد معلمان بر حسب جنسیت.....	۷۶
جدول ۴-۲: شاخصهای مرکزی و پراکندگی متغیر جو روانی کلاس و مؤلفه های آن.....	۷۷
جدول ۴-۳: شاخصهای مرکزی و پراکندگی متغیر هوش هیجانی و مؤلفه های آن.....	۷۷
جدول ۴-۴: نتیجه آزمون نرمال بودن متغیرهای پژوهش.....	۷۸
جدول ۴-۵: آزمون همبستگی پیرسون بین مؤلفه های هوش هیجانی با ابعاد جو روانی کلاس.....	۷۹
جدول ۴-۶: شاخصهای توصیفی مؤلفه های جو روانی بر حسب جنسیت.....	۸۰
جدول ۴-۷: نتایج تحلیل واریانس چند متغیره بر نمرات متغیرهای پژوهش.....	۸۰
جدول ۴-۸: نتایج آزمون لون جهت بررسی برابری واریانس های متغیر وابسته.....	۸۱
جدول ۴-۹: نتایج آزمون اثرات بین گروهی تحلیل واریانس نمرات مؤلفه های جو کلاس بر حسب جنسیت.....	۸۱
جدول ۴-۱۰: نتایج آزمون تعقیبی LSD و مقایسه زوجی بین گروهها بر حسب جنسیت.....	۸۲
جدول ۴-۱۱: خلاصه رگرسیون چندگانه جهت پیش بینی جو کلاس (اصطکاک) از طریق مؤلفه های هوش هیجانی.....	۸۴
جدول ۴-۱۲: خلاصه رگرسیون چندگانه جهت پیش بینی جو کلاس (همبستگی) از طریق مؤلفه های هوش هیجانی.....	۸۴
جدول ۴-۱۳: ضرایب معادله رگرسیون (همبستگی).....	۸۵
جدول ۴-۱۴: خلاصه رگرسیون چندگانه جهت پیش بینی جو کلاس (انضباط) از طریق مؤلفه های هوش هیجانی.....	۸۶
جدول ۴-۱۵: ضرایب معادله رگرسیون (انضباط).....	۸۷
جدول ۴-۱۶: خلاصه رگرسیون چندگانه جهت پیش بینی جو کلاس (رقابت) از طریق مؤلفه های هوش هیجانی.....	۸۷
جدول ۴-۱۷: ضرایب معادله رگرسیون (رقابت).....	۸۸
جدول ۴-۱۸: آزمون لون جهت یکسانی واریانس خطا در متغیر ملاک.....	۸۹
جدول ۴-۱۹: شاخص های توصیفی متغیر هوش هیجانی و جو کلاس (اصطکاک) بر حسب جنسیت.....	۹۰
جدول ۴-۲۰: نتایج تحلیل واریانس هوش هیجانی و جو کلاس (اصطکاک) در گروه های مختلف.....	۹۰
جدول ۴-۲۱: نتایج آزمون تعقیبی LSD برای مقایسه زوجی بین گروهها براساس جنسیت.....	۹۱
جدول ۴-۲۲: شاخص های توصیفی متغیر هوش هیجانی و جو کلاس (همبستگی) بر حسب جنسیت.....	۹۱

- جدول ۴-۲۳: نتایج تحلیل واریانس هوش هیجانی و جو کلاس (همبستگی) در گروه های مختلف..... ۹۲
- جدول ۴-۲۴: نتایج آزمون تعقیبی LSD برای مقایسه زوجی بین گروهها براساس هوش هیجانی..... ۹۲
- جدول ۴-۲۵: نتایج آزمون تعقیبی LSD برای مقایسه زوجی بین گروهها براساس هوش هیجانی و جنسیت..... ۹۳
- جدول ۴-۲۶: شاخص های توصیفی متغیر هوش هیجانی و جو کلاس (انضباط) بر حسب جنسیت..... ۹۴
- جدول ۴-۲۷: نتایج تحلیل واریانس هوش هیجانی و جو کلاس (انضباط) در گروه های مختلف..... ۹۴
- جدول ۴-۲۸: نتایج آزمون تعقیبی LSD برای مقایسه زوجی بین گروهها براساس هوش هیجانی..... ۹۵
- جدول ۴-۲۹: نتایج آزمون تعقیبی LSD برای مقایسه زوجی بین گروهها براساس جنسیت..... ۹۵
- جدول ۴-۳۰: نتایج آزمون تعقیبی LSD برای مقایسه زوجی بین گروهها براساس هوش هیجانی و جنسیت..... ۹۵
- جدول ۴-۳۱: شاخص های توصیفی متغیر هوش هیجانی و جو کلاس (رقابت) بر حسب جنسیت..... ۹۶
- جدول ۴-۳۲: نتایج تحلیل واریانس هوش هیجانی و جو کلاس (رقابت) در گروه های مختلف..... ۹۷
- جدول ۴-۳۳: نتایج آزمون تعقیبی LSD برای مقایسه زوجی بین گروهها براساس هوش هیجانی..... ۹۷

فهرست نمودارها

صفحه	عنوان
۷۶	نمودار ۱-۴: نمودار توزیع فراوانی جنسیت معلمان.....
۸۳	نمودار ۲-۴: نمودار توزیع فراوانی باقیمانده ها.....
۸۳	نمودار ۳-۴: نمودار توزیع پراکندگی باقیمانده ها.....
۹۳	نمودار ۴-۴: نمودار میانگین جو روانی کلاس (همبستگی) براساس جنسیت و هوش هیجانی.....
۹۶	نمودار ۵-۴: نمودار میانگین جو روانی کلاس (انضباط) براساس جنسیت و هوش هیجانی.....

فصل اول:

کلیات تحقیق

۱-۱ مقدمه

کلاس، به عنوان واحد سازمانی و محوری اکثر مدارس، شامل معلمان، دانش آموزان و تعاملاتی است که بین آن ها به عنوان فعالیت های آموزشی جهت افزایش یادگیری رد و بدل می شود. محیط یادگیری کلاس فضا یا موقعیتی است که فراگیران و معلمان در آن با یکدیگر به تعامل می پردازند و از ابزارها و منابع اطلاعاتی گوناگون برای دنبال کردن فعالیت های یادگیری بهره مند می شوند. این تعاملات در سطوح چندگانه شامل تعاملات معلم-دانش آموز، تعاملات دانش آموز- معلم، تعاملات دانش آموز-دانش آموز و همچنین خلق کلی در کلاس است (گازلی^۱، ۲۰۰۶؛ به نقل از نیکدل و همکاران، ۱۳۸۹).

این تعاملات تحت تأثیر عوامل مختلفی مثل محیط فیزیکی کلاس، ویژگی های شخصیتی معلم یا دانش آموزان، اهداف مدرسه و... قرار دارد. ویژگی های محیط کلاس و تعاملات روانی، فکری، اجتماعی، و اخلاقی موجود در آن که تشکیل دهنده جو روانی-اجتماعی کلاس می باشند؛ می تواند ابعاد یادگیری را تحت تأثیر قرار دهد.

امروزه کیفیت آموزش و برنامه های آموزشی از اهمیت والایی برخوردار است. معلمان به عنوان یکی از ارکان مهم آموزش و پرورش در موفقیت هر برنامه آموزشی بیش ترین نقش را دارند. معلم امروز تنها با اتکا به داشتن مدرک تحصیلی نمی تواند روانه کلاس شود. در حرفه معلمی کل شخصیت معلم اهمیت پیدا می کند. در تعامل بین معلم و دانش آموز توجه یا غفلت از عواطف، احساسات و هیجانات می تواند باعث موفقیت یا عدم موفقیت معلم در کار حرفه ای خود شود، چنانکه دیده می شود برخی معلمان با داشتن دانش و سواد فراوان به دلیل عدم توجه به ابعاد هیجانی دانش آموزان در فرایند آموزش دچار مشکل شده اند.

¹ Gazelle

با توجه به نقشی که معلمان در آینده علمی و موفقیت در زندگی دانش آموزان دارند و همچنین به عنوان پرورش دهنده رشد مهارت های اجتماعی و عاطفی آن ها به حساب می آیند؛ معلمانی شایسته اند که علاوه بر دانش علمی، پویایی تفکر، تعقل و اندیشه واجد صلاحیت ها و توانایی های هیجانی نیز باشند. هوش هیجانی و اثر گذاری آن بر فعالیت ها و عملکرد انسان از موضوعاتی است که در سال های اخیر توجه بیش تر پژوهشگران در حوزه روانشناسی و تعلیم و تربیت را به خود معطوف داشته است و وجود آن را افزون بر هوش عقلانی به عنوان عاملی برای موفقیت در مدرسه و تحصیل، در محیط کار، و زندگی شخصی مؤثر دانسته اند.

از آنجا که هوش هیجانی مجموعه ای از مهارت های گوناگون است که بیش تر آن ها را می توان از طریق آموزش و یادگیری در دیگران ایجاد کرد یا آموزش داد (سالووی و مایر^۱، ۱۹۹۷؛ به نقل از شریفی در آمدی، ۱۳۸۶)، بنابراین با آشنایی و آموزش روش های دسترسی و افزایش توانایی های هوش هیجانی در معلمان، می توان محیط های یادگیری را غنی و جو روانی- اجتماعی کلاس را ارتقا بخشید، به عبارتی دیگر هنگامی که معلمان بتوانند جوی گرم و صمیمی در کلاس ایجاد کنند و هیجانات دانش آموزان را حمایت کنند، دانش آموزان نیز رفتار بهتر و مناسب تری در کلاس و مدرسه از خود نشان می دهند که خود باعث پیشرفت تحصیلی و عملکرد بهتر آنان می شود.

۲-۱ بیان مسأله

کلاس این جامعه کوچک و فعال، متشکل از اعضا و عناصری متعلق به جامعه ی بزرگتر شهری یا کشور است. هر کدام از عناصر این جامعه کوچک از نظر فرهنگی، اجتماعی و روانی و ... با دیگر اعضای آن متفاوت است و تمام این خصوصیات و تفاوت های فردی باعث به وجود آمدن تعاملات روانی، فکری، اجتماعی، و اخلاقی فعال در کلاس می شود که خود تعیین کننده جو روانی- اجتماعی کلاس است (توکلی، ۱۳۷۶).

¹ Salovey & Mayer

جو کلاس در هر شرایط بر نگرش دانش آموزان نسبت به مدرسه، مطالعه، تحصیل، و حتی خودپنداره ی آن ها تأثیر دارد. بعلاوه رشد همه جانبه ی شخصیت دانش آموز نیز وابسته به جو سازمانی مدرسه است (کدیور، ۱۳۸۵). کیفیت جو روانشناختی کلاس تأثیر زیادی در موفقیت دانش آموزان دارد. زمانی که دانش آموزان محیط یادگیری ایمن و قابل پیش بینی داشته باشند که این محیط بر انگیزنده و ارتقاء بخش اهداف مثبت باشد، بهتر یاد می گیرند (میتچل^۱، ۱۳۸۹).

ماهیت فعالیت یادگیری در راهی که گروههای یادگیرنده برای اداره آن در پیش می گیرند سبب بروز مشارکت معلمان و دانش آموزان در سطوح مختلف می شود. ترکیب جنبه های مربوط به کار و روابط میان فردی فعالیت های یادگیری، وسیله ای عینی در اختیارمان می گذارد تا بتوانیم به فضای کلاس درس نگاهی بیاندازیم، هنگامی که وارد کلاس می شویم، خواه به عنوان معلم خواه دانش آموز، خواه ناظر از جو و حالت کلاس آگاهی پیدا می کنیم و می توانیم از روی گزینه بگوییم که محیط گرم، فعال، زنده، خشک، تهدیدآمیز یا مانند آن است (رایت^۲، ۱۳۷۵).

تأکید بر شناخت فضاهای چیره بر کلاس، و توجه به شرایط و انگیزش های تأثیرگذار در کلاس، به ساخت و گسترش مفهوم جو روانی-اجتماعی کلاس انجامیده است (حسینی و لطیفیان، ۱۳۸۵). جو روانی-اجتماعی کلاس شامل دو متغیر کلی ادراک، (برداشتی که افراد از واقعیت های موجود در کلاس دارند) و انتظار (تمایلات و خواسته هایی که افراد از جو روانی-اجتماعی کلاس دارند) است. جوی برای یادگیری مطلوب است که تفاوت ادراک و انتظار زیاد نباشد یا مساوی باشند. در صورت تفاوت باید در پی اصلاح و تغییر جو کلاس بود، پس شناخت جو کلاس برای معلمان مهم و با ارزش است (انصاری، ۱۳۷۵). هر چند عوامل دیگری چون مدیر، معاون مدرسه، و خود دانش آموز در این جو تأثیر گذارند از میان این ها توانایی معلمان در ابراز احساساتشان و کنترل آن ها و نقش آن ها در مدیریت عواطف دانش آموزان و رهبری کلاس از مهمترین عوامل مؤثر می باشد.

¹ Mitchel

² Wright

توانایی اداره و هدایت کلاس، بخش مهمی از کار هر معلم و نیز بستر مناسبی برای یادگیری است. به نظر می‌رسد معلم برای اداره‌ی مطلوب و منظم کلاس درس به دو مهارت احتیاج دارد: یکی برقراری ارتباط مؤثر با دانش‌آموزان و دیگری مدیریت کلاس. این مدیریت باعث تسهیل امر آموزش و کاهش رفتارهای نامطلوب در دانش‌آموزان می‌شود (کدیور، ۱۳۸۵).

معلمان در آموزش و پرورش به صورت ناخودآگاه با انتقال حالات و رفتار خود عامل عمده‌ای در تأمین و حفظ آرامش روحی و روانی دانش‌آموزان به شمار می‌آیند. لذا تأثیرگذاری مطلوب از معلم به شاگرد و شکل‌گیری یادگیری مستلزم توانایی برقراری رابطه عاطفی میان آن‌هاست (تلخابی، ۱۳۸۴).

چگونگی ارتباط معلم با دانش‌آموز اهمیت حیاتی دارد و نوع این ارتباط تأثیر مثبت یا منفی بر دانش‌آموز می‌گذارد. اصل اساسی ارتباط بین آن‌ها اصل توجه به موقعیت دانش‌آموز است نه شخصیت و منش او- جوهر ارتباط مؤثر این است که معلم طریقه استفاده از این اصل را بداند (گینوت^۱، ۱۳۷۵). بنابراین تنها معلمانی در این زمینه موفقند که از لحاظ هوش هیجانی آموزش دیده باشند. هوش هیجانی یک مهارت اجتماعی است و شامل توانایی شناخت و کنترل حالت‌های هیجانی، کاربرد احساسات در روابط و توانایی هدایت و رهبری سایر افراد است (مورتی بویز^۲، ۱۳۸۸؛ به نقل از داوودی و شکرالهی، ۱۳۹۰).

یکی از سطوح ۷گانه در الگوی مطالعه آموزش مدرسه‌ای از دیدگاه کلاین^۳ برنامه درسی اجرایی می‌باشد که حاصل مشاهدات و ثبت و ضبط کلیه فرایندهای تعاملی در حین اجرای برنامه درسی در کلاس درس است. آنچه در کلاس درس اتفاق می‌افتد و ارتباط متقابل معلم و دانش‌آموزان و تصمیماتی که به صورت ناگهانی حین آموزش گرفته می‌شود جزیی از برنامه درسی اجرا شده می‌باشد (فتحی و اجارگاه، ۱۳۸۶)، که توسط معلم در کلاس شکل می‌گیرد و در تحقق هدف‌های برنامه درسی بسیار مهم است.

¹ Ginott

² Mortiboys

³ Klien

برای آنکه معلمان بتوانند نقش خود را فقط به اجرای برنامه درسی محدود نکنند لازم است با رموز متفاوت برقراری ارتباط، انضباط، پژوهش و راهبردهای متفاوت توانمند کردن دانش آموزان در یادگیری آشنا شوند. مدیریت کلاس درس، هنر به اجرا درآوردن برنامه های درسی و آموزشی در کلاس درس به بهترین وجه ممکن، یعنی متناسب با شرایط و امکانات و متضمن کیفیت والای بروندهای نظام برنامه ریزی هاست (رئیس دانا، ۱۳۸۷).

هر ساله تعداد زیادی از معلمان از دانشگاهها و مراکز تربیت معلم فارغ التحصیل می شوند و در حرفه معلمی مشغول به کار می گردند. آنچه که بیشتر در آموزش و آماده سازی آن ها پیش از خدمت در نظر گرفته شده است شامل موضوع های تخصصی، روش های تدریس و روانشناسی کودکان و نوجوانان بوده، اما آموزش در زمینه روش کنترل خود و هیجانات، مدیریت عواطف و روش تاثیرگذاری بر دیگران به ویژه برای مشاغلی مانند معلمی که شغلی استرس زا و پرکار است دارای اهمیت است یا اصلاً مورد توجه قرار نگرفته یا این که به این مسئله کمتر پرداخته شده است (فلاحی و رستمی، ۱۳۹۱).

نکته مهم این است که اگر دانش آموختگان دانشگاهی ما به ویژه آن هایی که تمایل به حرفه معلمی دارند، قادر به کنترل هیجانات تلخ و رنج آور خود نباشند، نتوانند همدلی داشته باشند، نتوانند روابط و مناسبات معنوی و و انسانی بر پایه هوش عاطفی برقرار کنند، آنگاه دیگر فرق نمی کند که چقدر باهوش هستند و روش اثرگذاری آن ها نیز مبهم خواهد بود (شان^۱، ۱۹۹۲؛ به نقل از فلاحی و رستمی ۱۳۹۱). در این میان توانایی مدیریت کلاس و توانایی برقراری ارتباط مؤثر با دانش آموزان که زیر مجموعه های هوش هیجانی معلمان است؛ می تواند برخورد مناسب با دانش آموزان را در کلاس موجب شود (رنجدوست و عیوضی، ۱۳۹۲).

پژوهش های انجام گرفته در کلاس های درس نشان می دهند که هماهنگی حرکتی نزدیک تر میان معلم و دانش آموزان نشانگر این است که آنان در تعامل بین خود دوستی، شادی، اشتیاق، علاقه مندی و

¹ Chan

راحتی بیشتری را احساس می کنند (گلمن^۱، ۱۹۹۵b) و خود این مسئله در اشتیاق به یادگیری بسیار تاثیرگذار خواهد بود.

گرچه اغلب اینطور تصور می شود که هوش هیجانی زنان از مردان بیشتر است چون زنان در درک عواطف و احساسات دیگران و برقراری ارتباط با سایرین موفق ترند؛ برخی پژوهش ها عکس آن را نشان می دهند همچنین برخی پژوهش ها نشان می دهند که حضور معلمان مرد در کلاس، باعث رفتارهای تمرکزگرا و آرامش بیشتر هم در دختران هم در پسران می شود، ولی حضور معلمان زن رفتارهای مشارکتی، و تعاملات میان معلم و شاگردان را تسریع می کنند (فلوزی^۲، ۱۹۹۳؛ نقل از انصاری، ۱۳۷۵). بنابراین به نظر می رسد عامل جنسیت نیز در ارتباط بین هوش هیجانی و جو روانی کلاس نقش میانجی را دارد.

گرچه در مورد اهمیت هوش هیجانی برای مشاغل گوناگون و همچنین درباره ی جو روانی کلاس و تأثیرات آن در مقاله های زیادی بحث شده اما در مورد رابطه ی این دو با هم پژوهشی صورت نگرفته است لذا در این تحقیق برآنیم تا به بررسی ارتباط هوش هیجانی معلمان زن و مرد دوره متوسطه شهر تبریز با جو روانی کلاس آن ها بپردازیم، بنابر مطالب گفته شده فوق سؤال اصلی تحقیق این است که آیا بین هوش هیجانی معلمان با جو روانی کلاس آن ها در دوره متوسطه شهر تبریز رابطه وجود دارد؟

۱-۳ اهمیت و ضرورت تحقیق

با توجه به این که هدف عمده فرایند آموزش و پرورش، اعتلای همه جانبه شخصیت فراگیران به ویژه در ابعاد اخلاقی، اجتماعی و روانی است برای بهبود این فرایند باید که جو کلاس ها شایسته و بایسته باشد، پژوهش های فراوانی تأثیر جو روانی - اجتماعی کلاس را بر پیشرفت تحصیلی و کارکرد بهینه ی عاطفی و شناختی دانش آموزان نشان داده است (حسینی و لطیفیان، ۱۳۸۴).

¹ Goleman

² Flouzie

از آنجا که جو اجتماعی کلاس به عنوان یکی از مهمترین عوامل مؤثر بر فرایند یاددهی- یادگیری مطرح است (فرایزر و فیشر^۱، ۱۹۸۲). شناخت این جو می تواند بازخورد با ارزشی برای معلمان فراهم کند، چون این عامل در ترک تحصیل، غیبت از کلاس، اندوه و افسردگی، عدم رفاقت بین دانش آموزان در کلاس درس، عدم علاقه به یادگیری و... اثر دارد، بدیهی است که رهبری معلم در کلاس نقش عمده ای در شکل گیری این واکنش ها دارد (انصاری، ۱۳۷۵).

هوش هیجانی نیز در راستای سلامت فردی و در کلیه مناسبات انسانی مؤثر و سودمند است به ویژه برای مشاغلی که مستلزم روابط و تاثیرگذاری بیشتر است. حرفه معلمی از مشاغلی است که توانایی هوش هیجانی بیشتری را می طلبد. تاثیرگذاری در کلاس درس مستلزم هماهنگی حرکات معلم و دانش آموزان و احساس صمیمیت و اشتیاق در کلاس درس می باشد (فلاحی و رستمی، ۱۳۹۱).

شناخت این که در کلاس درس دانش آموزان چه احساسی دارند، استفاده از احساس آن ها برای هدایت تفکرات آنها، درک دلایل این احساسات و استفاده از آن ها برای اتخاذ تصمیمات بهینه آموزشی مستلزم داشتن چنین مهارتهایی از سوی معلمان است (داوودی و شکرالهی، ۱۳۹۰).

بر خلاف مهارتهای دیگر معلم، توانایی پاسخ به موقعیت های دشوار و پیش بینی نشده شاید چالش آورتر از همه باشد زیرا سازگاری هیجانی مناسبی را می طلبند (کریمنیتزر^۲، ۲۰۰۵).

به باور گلن نحوه اداره کردن کلاس به خودی خود یک الگو، یک درس بالفعل، در زمینه داشتن صلاحیت عاطفی یا فقدان آن در معلم است. پاسخ گویی معلم به سؤال یک دانش آموز در بردارنده مطالب بسیاری برای سی یا چهل دانش آموز دیگر است (گلن، ۱۹۹۵b).

بنابراین به نظر می رسد داشتن صلاحیت هیجانی برای معلمان یک عامل و ضرورت برای موفقیت آنها در تمام مراحل اجرای برنامه درسی به حساب می آید. یک ضرورت در برنامه ریزی این است که برنامه های درسی با شرایط و مقتضیات روز و نیازهای واقعی دانش آموزان منطبق باشند تا بتوانند انگیزه های لازم

¹ Fraser & Fisher

² Kremenitzer

برای یادگیری را به وجود آورند. معلمان به واسطه ارتباط تنگاتنگ و مستمر با دانش آموزان بیش از هر مسئله دیگر آموزشی صلاحیت تعیین آن نیازها را دارند و بهترین واسطه ی ایجاد تغییر و تحول اند. (رئیس دانا، ۱۳۸۷).

لذا شناسایی، تقویت و به کارگیری هوش هیجانی توسط معلمان می تواند موجب ارتقای جو روانی کلاس و بهبود روابط بین معلمان و دانش آموزان و موفقیت دانش آموزان و در نهایت منجر به پیشبرد نظام تعلیم و تربیت می گردد. اهمیت و ضرورت این تحقیق را از نظر مفهومی می توان به کشف تأثیر رابطه هوش هیجانی معلمان و جو روانی کلاس آن ها دانست، که آیا دارا بودن صلاحیت هیجانی معلمان با جو روانی مطلوب کلاس رابطه وجود دارد؟ همچنین در صورت وجود رابطه از نظر کاربردی انتظار می رود در برنامه های آموزشی استاندارد معلمان به آماده سازی عاطفی- اجتماعی آن ها بیش تر توجه شود و برنامه های آموزشی جهت کسب صلاحیت های هیجانی در دوره های تربیت معلم گنجانده شود.

۴-۱ اهداف تحقیق

۴-۱-۱ هدف کلی:

➤ تعیین رابطه بین هوش هیجانی معلمان با جو روانی- اجتماعی کلاس در تعامل با جنسیت

۴-۱-۲ اهداف جزئی:

- تعیین رابطه بین هوش هیجانی معلمان با ابعاد جو روانی- اجتماعی کلاس
- تعیین رابطه بین جنسیت معلمان با ابعاد جو روانی- اجتماعی کلاس
- تعیین سهم هر یک از مؤلفه های هوش هیجانی در پیش بینی ابعاد جو روانی- اجتماعی کلاس
- تعیین نقش تعاملی جنسیت در رابطه بین هوش هیجانی معلمان با ابعاد جو روانی- اجتماعی کلاس

کلاس